

Плехов Максим Вікторович

*викладач кафедри адміністративного права та процесу, фінансового і інформаційного права
Львівський університет бізнесу та права*

Pliekhov Maksym

*Lecturer at the Department of Administrative Law and Process, Financial and Information Law
Lviv University of Business and Law*

ORCID: 0009-0000-0608-9630

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-2-9634

ПОНЯТТЯ, ВИДИ І СПЕЦИФІКА ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ

CONCEPT, TYPES AND SPECIFICS OF FINANCIAL AND LEGAL SANCTIONS

Анотація. У статті досліджено поняття, види та специфіку фінансово-правових санкцій. Встановлено, що нормативно-правові акти, які складають законодавство України, досі не містять визначення терміну «фінансово-правова відповідальність», що лише посилює актуальність питання. Зазначено, що основним призначенням санкцій у системі фінансово-правового примусу є боротьба з правопорушеннями та іншими небажаними наслідками, а також захист і подальший розвиток суспільних відносин у сфері фінансової діяльності країни. З'ясовано, що метою класифікації фінансово-правових санкцій є з'ясування їх юридичної характеристики поряд з іншими подібними заходами, визначення функціональних характеристик фінансово-правових санкцій, а також передбачуваних методів розрахунку та визначення деталей правових підстав щодо застосування фінансово-правових санкцій. Виділено ознаки фінансово-правових санкцій. Констатовано, що правильне та чітке тлумачення та теоретичне обґрунтування питання класифікації видів фінансово-правових санкцій має важливе практичне значення для застосування норм фінансового, адміністративного та господарського права та реалізації судової практики у сфері фінансів та оподаткування. Розглянуто зміст понять «фінансова пеня» та «фінансовий штраф». Представлено ключові ознаки фінансово-правових санкцій, що визначені Податковим кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом законів про працю України та Бюджетним кодексом України. Зосереджено увагу на тому, що фінансово-правова відповідальність передбачена спеціальними санкціями, які за змістом, формою та порядком їх нарахування відрізняються від заходів відповідальності за іншими видами відповідальності. Запропоновано під фінансово-правовими санкціями розуміти самостійний захід фінансово-правової відповідальності, що застосовується компетентним органом, має суттєвий характер і в деяких випадках має такі характеристики: він набирає чинності без вини суб'єкта, має певний порядок застосування та має фінансову та юридичну силу відновного характеру, що відрізняє його від адміністративних та кримінальних санкцій.

Ключові слова: фінансове право, юридична відповідальність, фінансово-правова відповідальність, фінансово-правові санкції, фінансові правопорушення, фінансове законодавство України.

Summary. The article examines the concepts, types and specifics of financial and legal sanctions. It has been established that the regulations that make up the legislation of Ukraine still do not contain a definition of the term «financial and legal responsibility», which only aggravates the relevance of the issue. It is noted that the main purpose of sanctions in the system of financial and legal coercion is the fight against offenses and other undesirable consequences, as well as the protection and further development of public relations in the field of financial activity of the country. It has been established that the purpose of classifying financial and legal sanctions is to clarify their legal characteristics along with other similar measures, determine the functional characteristics of financial and legal sanctions, as well as the proposed calculation methods and determine the details of the legal basis for the application of financial and legal sanctions. The signs of financial and legal sanctions are highlighted. It has been stated that the correct and clear interpretation and theoretical justification of the issue of classification of types of financial and legal sanctions is of great practical importance for the application of financial, administrative and economic law and the implementation of judicial practice in the field of finance and taxation. The content of the concepts «financial penalty» and «financial fine» is considered. The key features of financial and legal sanctions defined by the Tax Code of Ukraine, the Code of Ukraine on Administrative Offenses, the Labor Code of Ukraine and the Budget Code of Ukraine are presented.

Attention is focused on the fact that financial and legal liability is provided for by special sanctions, which in content, form and procedure for their calculation differ from liability measures for other types of liability. It is proposed that financial and legal sanctions be understood as an independent measure of financial and legal responsibility applied by the competent authority, which is of a significant nature and in some cases has the following characteristics: it comes into force without the fault of the subject, has a certain procedure for application and has financial and legal force of a restorative nature, which distinguishes it from administrative and criminal sanctions.

Key words: financial law, legal responsibility, financial-legal responsibility, financial-legal sanctions, financial offenses, financial legislation of Ukraine.

Постановка проблеми. Відповідальність є важливою частиною юридичної конструкції фінансових правовідносин. З огляду на це, відповідальність має бути невід'ємною частиною фінансово-правового зобов'язання, оскільки фінансово-правове зобов'язання є фінансовим правовідношенням. Варто зауважити, що практична проблема теоретичного осмислення фінансової відповідальності полягає в тому, що вона є дуже багатогранною, складною та неоднозначною категорією, за порушення якої на правопорушників накладаються фінансово-правові санкції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі, важливі питання, проблемні аспекти фінансово-правових санкцій за фінансові правопорушення досліджували В. Білоус [1], Д. Гетманцев [2], М. Занфіров [3], А. Іванський [4; 5], Я. Карапейчик [6], Н. Когут [7], Ю. Ровинський [8], М. Трипольська [9], Н. Туркіна [10], І. Устинова [11], О. Черкасов [12] та інші вчені.

Мета статті. Метою статті є дослідити поняття, види та специфіку фінансово-правових санкцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансово-правова відповідальність настає лише за порушення фінансових норм, що встановлюють правила поведінки юридичних осіб і захищають фінансові інтереси держави. Крім того, суб'єктом фінансово-правової відповідальності є підприємство, установа, організація або фізична особа, але не фізична (посадова) особа, яка притягується до дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності.

На цьому етапі виділення фінансової відповідальності як окремої юридичної відповідальності в рамках фінансових санкцій є суперечливим. Деякі вчені стверджують про повну незалежність, тоді як інші стверджують, що немає підстав для розділення фінансової та адміністративної відповідальності. Крім того, нормативно-правові акти, які складають законодавство України, досі не містять визначення терміну «фінансово-правова відповідальність», що лише посилює актуальність питання. Варто також зазначити, що в доктрині фінансового права не вироблено загальноприйнятого поняття «фінансово-правові санкції», а їх включення до нормативно-правових актів не враховує всіх їхніх особливостей.

Механізми встановлення та нарахування фінансових, правових та адміністративних санкцій,

а також органи, відповідальні за застосування цих санкцій, різноманітні. Процедури накладення фінансових, правових та адміністративних санкцій відрізняються. Фінансові та юридичні санкції накладаються на колективні інтереси протиправних цілей, а адміністративні санкції накладаються на особисті доходи. Застосування фінансово-правових санкцій має для суб'єкта правопорушення негативні наслідки не організаційного, а фінансового чи майнового характеру і, на відміну від адміністративних санкцій, не лише накладає покарання на правопорушника, а й забезпечує фінансову дисципліну, наприклад, відшкодування заявленої шкоди [6].

Залежно від типу фінансового правопорушення позови про такі правопорушення можуть розглядатися в позасудовому порядку та мати власні строки давності, призупинення та продовження. У зв'язку із застосуванням юридичної відповідальності суб'єкти фінансових правовідносин (фізичні, юридичні особи та окремі підрозділи) зазнають певних збитків, переважно майнового характеру. Заходи фінансово-правової відповідальності характеризуються здатністю до накопичення, тобто поєднанням компенсаційних цілей, а сама відповідальність характеризується санкціями (штрафами, відсотками, призупиненням бюджетних коштів) тощо [2].

Поняття «фінансові санкції» можна розглядати як структурний елемент (суттєві властивості) норм фінансового права та як конкретно визначену міру фінансово-правової відповідальності. Фінансові санкції мають стосуватися лише передбаченої законом фінансової та юридичної сили проти боржника у разі невиконання зобов'язання [3].

Фінансові санкції слід розглядати як захід примусу, реалізований у позасудовому порядку, що полягає у позбавленні особи, щодо якої вони накладені, певної грошової суми, яка є мірою наступної юридичної відповідальності цієї особи [8].

Фінансово-правові санкції є частиною звичаєво-правової системи заходів державного примусу і тому мають усі ознаки правових санкцій. Відповідно до положень загальної теорії права санкції — це передбачені правовими нормами заходи примусу у разі невиконання зобов'язань щодо захисту інших осіб [4].

Санкції фінансово-правових норм свідчать про наступне: по-перше, настають загалом негативні правові наслідки для тих, хто порушує вимоги

фінансово-правових норм; по-друге, варто вживати конкретних заходів відповідальності у вигляді штрафів, пені, бюджетних відшкодувань тощо.

Основним призначенням санкцій у системі фінансово-правового примусу є боротьба з правопорушеннями та іншими небажаними наслідками, а також захист і подальший розвиток суспільних відносин у сфері фінансової діяльності країни.

Метою класифікації фінансово-правових санкцій є, перш за все, з'ясування їх юридичної характеристики поряд з іншими подібними заходами, визначення функціональних характеристик фінансово-правових санкцій, а також передбачуваних методів розрахунку та визначення деталей правових підстав щодо застосування фінансово-правових санкцій.

Фінансові санкції мають адміністративний характер. У зв'язку з розширенням видів відповідальності (зараз розрізняють цивільно-правову, адміністративну, кримінальну, дисциплінарну, фінансову та матеріальну) встановлюються два-три види відповідальності (у тому числі штрафи) [7].

До ознак фінансово-правових санкцій належать:

- санкції мають характер грошового стягнення;
- здійснюються відповідно до валютного законодавства;

- застосовується до випадків порушення охоронюваних законом державних прав та інтересів (цей пакет санкцій поділяється на відповідні фінансові санкції, які встановлюються відповідно до норм фінансового права і застосовуються до винних за протиправні дії у сфері фінансової діяльності, та умовні фінансові санкції, які мають характер штрафу за протиправні дії) [4].

Стрімкий розвиток фінансової системи на сучасному етапі потребує відповідної теоретичної переоцінки фундаментальних питань, які становлять чинне фінансове регулювання. Правильне та чітке тлумачення та теоретичне обґрунтування питання класифікації видів фінансово-правових санкцій має важливе практичне значення для застосування норм фінансового, адміністративного та господарського права та реалізації судової практики у сфері фінансів та оподаткування.

Сума штрафу зазвичай визначається у відсотках від суми простроченого платежу та розраховується на основі тривалості прострочення. Отже, штраф пов'язаний із формальним порушенням строку сплати податку, тобто із затримкою його виконання. Основною функцією штрафів є відшкодування збитків, завданих державі [5].

Стягнення пені здійснюється органами державної податкової служби України з коштів, що знаходяться на рахунках організацій, а в разі їх відсутності — за рахунок іншого майна організації-платника податків. На цій підставі можна визначити спільні риси та відмінності штрафів і пені. На відміну від пені штрафи, як фінансово-правові санкції, визначаються у кратному або відсотково-

му відношенні до «недоплатеної суми» або «витрат виробництва», «незаконно одержаного прибутку» тощо, а в окремих випадках і у кратному розмірі до суми неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Особливістю, яка відрізняє фінансовий штраф від інших видів штрафів, є те, що його розмір встановлюється у такій сумі, яка вже є абсолютно встановлена нормативно-правовим актом. Принципова відмінність штрафу від пені полягає в тому, що підставою для накладення штрафу є вчинення фінансового правопорушення (протиправного діяння), тоді як застосування пені формально не пов'язане з правопорушенням [11].

Фінансове законодавство України не містить поняття пені та штрафу. Для даних категорій можна вивести такі визначення:

- 1) фінансова пеня — це суми, які повинні бути сплачені учасниками фінансових відносин у разі порушення строків сплати окремих сум, встановлених чинним законодавством у сфері оподаткування, бюджетних, банківських та інших фінансових відносин;
- 2) фінансовий штраф — це встановлений відповідно до норм фінансового законодавства вид грошового стягнення, що застосовується органами державної податкової служби та іншими відповідними органами щодо юридичних і фізичних осіб для встановлення фактів фінансових правопорушень і стягується на такі цілі: інтереси державного та місцевого самоврядування [10].

З метою зміцнення податкової дисципліни, створення чіткого правового статусу суб'єктів оподаткування та активної побудови відкритих відносин між контролюючими органами та платниками податків необхідно вивчити санкції, що застосовуються за порушення податкового законодавства. Багато дослідників обґрунтовують необхідність вивчення всього комплексу правових санкцій за характером штрафу.

На практиці дуже важливим є визначення правової природи фінансово-правових санкцій, чітке визначення різних видів штрафів та створення єдиного правового порядку накладення фінансової відповідальності.

Термін «фінансово-правові санкції» активно використовується в чинному законодавстві, наукових дослідженнях, навчальній літературі та судових рішеннях. Тим не менш, дослідження фінансових санкцій за порушення податкового законодавства залишається актуальним. Оскільки виникають проблеми щодо визначення їх правової природи, ознак та видів, особливо при розгляді практики застосування норм податкового права України.

Податковим кодексом України [13] передбачено два види фінансово-правових санкцій за порушення податкового законодавства: штрафні санкції (штраф) та/або пеня. Відповідно до статті 106 Податкового кодексу України [13] податкові

правопорушення — це неправомірні дії (чи бездіяльність) суб'єктів податкових відносин, що призвели до невиконання податкових зобов'язань та/або вимог, що встановлені цим Кодексом та іншими законами, які повинні виконуватися неналежним чином та передбачати проведення контролю за цим процесом відповідними органами.

У Податковому кодексі України [13] зазначено, що пеня — це плата у фіксованій грошовій сумі та/або пеня, що стягується з платника податків у зв'язку з порушенням ним обов'язку зі сплати податків. Контроль за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів покладено на контролюючі органи.

Відповідно до статті 111 Податкового кодексу України [13] за порушення податкового чи іншого законодавства, контрольну функцію за дотриманням такої вимоги покладено на контролюючі органи, які до правопорушників застосовують такі види юридичної відповідальності, як фінансову, адміністративну та кримінальну.

Фінансові санкції органи державної податкової служби застосовують у випадках порушення чинного законодавства України, зокрема щодо:

- 1) заниження або приховування сум сплачених податків, зборів та інших зобов'язань;
- 2) невиконання податкових зобов'язань у встановлений термін;
- 3) несвоєчасного подання або не подання бухгалтерської звітності, податкових декларацій, розрахунків, платіжних доручень та інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, зборів та інших обов'язкових платежів;
- 4) ненадання аудиторських висновків;
- 5) випадку ухилення від реєстрації в органах державної податкової служби;
- 6) уникнення інформації про відкриття банківського рахунку;
- 7) правопорушення порядку ведення бухгалтерського обліку та зберігання інших документів, пов'язаних з оподаткуванням;
- 8) неналежного ведення (неведення) податкового та бухгалтерського обліку;
- 9) випадку неправильної реєстрації або порушення повернути податки, збори та інші обов'язкові платежі;
- 10) невиконання рішення про призупинення господарської діяльності платника податків або невиконання рішення про стягнення податку;
- 11) невиконання зобов'язань особами, зобов'язаними здійснювати утримання та перерахунок податків, зборів та інших необхідних платежів до бюджету;
- 12) правопорушення порядку ведення бухгалтерського та податкового обліку, що пов'язаний з обчисленням податків, зборів та інших обов'язкових платежів [13].

У разі виникнення переплати внаслідок перевірки суми податку, зборів, зобов'язань щодо сплати тощо, органи державної податкової служби накладають фінансові санкції. Тобто підставою для накладення фінансових санкцій може бути не лише факт недоплати окремих податків. При цьому немає значення, чи була виявлена недоплата заборгованості та, чи стала її причиною. Питання про те, чи були дії відповідальних працівників підприємства умисними чи ні, також немає значення для накладення фінансових санкцій. Компанії, які вчасно не сплачують податки до бюджету, несуть відповідальність, навіть якщо порушення сталося через неправильне застосування податкового законодавства, недбалість, некомпетентність або помилки в розрахунках. Не можна також брати до уваги фінансово-економічний стан підприємств, установ та організацій, оскільки вони безпосередньо регулюються чинним законодавством.

Фінансова відповідальність має форму штрафів, (фінансових) санкцій та/або пені. Штрафи, фінансові санкції, пеня — це суми, що сплачуються у вигляді фіксованих значень та/або відсотків, що стягуються з платників податків у зв'язку з недотриманням податкових та інших правових норм. Відсотки — це грошові суми у вигляді процентів, нараховані як сума несплачених у встановлені законом строки грошових зобов'язань.

На відміну від пені, штрафи — це фінансові та юридичні санкції за порушення податкового законодавства, які визначаються у кратному або відсотковому відношенні суми до суми несплачених податкових зобов'язань. Принципова відмінність між пенею та штрафом полягає в тому, що підставою для накладення штрафу є вчинення податкового правопорушення (протиправного, винного діяння), тоді як застосування пені формально не пов'язане з правопорушенням, однак є наслідком порушення податкового законодавства [1].

Основна відмінність фінансових санкцій від дисциплінарних полягає в тому, що перші завжди мають майновий характер і застосовуються як до фізичних, так і до юридичних осіб. Суми, стягнуті внаслідок застосування фінансових санкцій, завжди є доходом держави або місцевого самоврядування. Зазначені критерії також можуть бути використані для порівняння заходів відповідальності та фінансових санкцій, що застосовуються в різних сферах законодавства України, де режим відповідальності є складним (наприклад, екологія, відповідальність у сфері земельних відносин тощо) [10].

Тому, зважаючи на характер фінансово-правових санкцій, їх можна розглядати як покарання для винного. Фінансові санкції (штраф, пеня) визначають характер і межі покарання осіб, які вчиняють фінансові правопорушення. Вони застосовуються за ознаками фінансових правопорушень,

які конкретизуються відповідними нормоприкладними законами, реалізованими шляхом державного примусу, і спрямованими на вплив на правовий статус правопорушників та попередження фінансових правопорушень у цілому.

Щодо фінансово-правових норм, то варто зауважити, що їх поділяють на регулятивні та охоронні фінансово-правові норми. При цьому норми, що визначають фінансово-правову відповідальність, належать саме до охоронних фінансово-правових норм. Вони складаються з двох структурних елементів: гіпотези та розгортання. Гіпотеза охоронних фінансово-правових норм відкидає диспозицію регулятивних фінансово-правових норм. Це права справа, яка створює фінансові та протиправні правовідносини, тобто фінансове правопорушення. Положення охоронних фінансово-правових норм включає фінансово-правові санкції, а також відображає повноваження відповідних державних органів (органів державної податкової служби, судів, Національного банку України, контрольно-ревізійних служб тощо) [9].

Доцільно відзначити, що фінансові санкції фактично є частиною норм фінансового права. Проте існує поширена думка, що фінансові санкції та фінансово-правові санкції — це одне й те саме. Це тому, що ці категорії правових норм мають однакову назву, а не раціональність і логічне обґрунтування. Фінансово-правові санкції мають суттєве значення, коли йдеться про особливий вид фінансово-правових норм, а саме охоронні фінансово-правові норми.

Слід зауважити, що недостатній нормативний стан відносин щодо притягнення до фінансово-правової відповідальності за податкові правопорушення, а також застосування та реалізація фінансово-правових санкцій за порушення податкового законодавства сприяє іншій практиці застосування заходів. Значна кількість нормативно-правових актів, що встановлюють поняття фінансово-господарських, адміністративно-господарських санкцій, а також кримінально-правових санкцій ускладнюють чітке визначення та розмежування цих визначень.

Нормативно-правові акти передбачають застосування санкцій в адміністративному (позасудовому) порядку. Відсутність єдиних визначень та законодавчої інтеграції понять фінансово-правових санкцій призводить до постійного дублювання та колізій норм чинного законодавства. Тому однакові поняття та терміни часто визначаються в окремих нормативних законах. Будь-який вид фінансово-правових санкцій (наприклад, податки, бюджетні штрафи, пеня тощо) має бути врахований у чинному законодавстві.

Таким чином, податкові санкції варто визначати як комплекс заходів податкового впливу, спрямованих на відновлення порушеного плат-

ником податків порядку сплати податків і зборів та створення додаткового фінансового тягаря для осіб, які ухиляються від сплати податків. Ці стандарти мають бути закріплені в законі.

Основною ознакою фінансових санкцій, що визначає їх правову природу, є галузева приналежність. Фінансово-правові санкції є істотним структурним елементом норм фінансового права і визначають їх фінансовий характер.

У результаті аналізу понять та ознак, притаманних фінансово-правовим санкціям за порушення податкового законодавства, можна виділити найбільш характерні ознаки:

- 1) виступають засобом забезпечення фінансово-правового регулювання суспільних відносин і засобом забезпечення фінансування;
- 2) визначають відповідальність за податкові порушення;
- 3) застосовуються спеціально уповноваженими органами державної влади у справах примусового характеру у разі невиконання або неналежного виконання податкових обов'язків, покладених на суб'єкта податкових правовідносин;
- 4) фактичною причиною звернення є юридичний факт, а саме податкове правопорушення;
- 5) передбачають встановлення нормативних заходів щодо фінансово-правової відповідальності за порушення податкового законодавства;
- 6) мають відновлювальний характер;
- 7) мають фінансове представництво;
- 8) визначають небажаність і негативність наслідків порушення правопорушником податкового законодавства, що пов'язано з впливом на кошти правопорушника, що полягає в їх зменшенні або обмеженні використання;
- 9) фінансові та юридичні санкції за порушення податкового законодавства є додатковим фінансовим (активним) тягарем;
- 10) визначають конкретний процес застосування [1].

Фінансові санкції мають найбільшу схожість зі штрафами за Кодексом України про адміністративні правопорушення [14]. Вони пов'язані залежно від процесу подання заявки, і процес прийняття рішень часто однаковий. Єдина відмінність полягає в тому, що адміністративні санкції можуть бути накладені лише на фізичних осіб, а фінансові — переважно на юридичних осіб. Але слід зазначити, що якщо законодавством передбачено накладення фінансових санкцій на суб'єктів господарювання, то фінансові санкції можуть застосовуватися як до юридичних, так і до фізичних осіб.

Існуюче у фінансово-правовій науці чітке визначення ознак фінансових санкцій цілком задовольняє законодавця при класифікації видів фінансових санкцій, що позитивно впливає на практичне застосування фінансового права всіма учасниками фінансової діяльності. Оскільки це

правовідносини, немає суперечок щодо застосування відповідних правових норм і, як наслідок, стає менше судових процесів.

Специфічні характеристики фінансово-правових санкцій включають:

- 1) використовується у фінансово-правовому регулюванні;
- 2) встановлюють лише державні органи влади, які прямо уповноважені на це згідно із законом;
- 3) практичною основою застосування є вчинення фінансових правопорушень;
- 4) стосуються як фізичних, так і юридичних осіб;
- 5) визначають особливий порядок подання заявки;
- 6) визначають короткий термін подачі заявки;
- 7) поєднують компенсаційні цілі;
- 8) створюють додаткові навантаження [9].

Фінансові санкції є незвичайними у трудовому праві, оскільки вони не є частиною дисциплінарної чи матеріальної відповідальності, мають власну спрямованість і займають особливе місце серед заходів примусу.

Для визначення сутності фінансових санкцій до роботодавців згідно положень Кодексу законів про працю України [15; 16] необхідно виділити основні ознаки таких санкцій:

- штрафи мають міждисциплінарний характер, що виявляється в їх застосуванні з порушенням норм трудового та адміністративного права;
- призначені для захисту відносин між працівником і роботодавцем;
- фінансові умови встановлюються у вигляді штрафів;
- стосуються окремих осіб, тобто юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців (роботодавців), які залучають тимчасових працівників;
- метою є захист прав та інтересів працівників, запобігання порушенням роботодавцями трудового законодавства, заохочення роботодавців до прозорості відносин між працівником і роботодавцем;
- може подаватись лише спеціально уповноваженими органами;
- має бути спеціальний механізм примусового виконання (рішення про накладення штрафів приймає державний адміністративний орган).

З одного боку, запровадження фінансових санкцій частково суперечить існуючим положенням трудового права щодо концепції юридичної відповідальності, з іншого — сучасні соціально-правові реалії вказують на необхідність застосування даного виду санкцій, який впливає на роботодавців, забезпечує соціальну функцію трудового права та захист інтересів працівників. Варто підкреслити, що запровадження таких санкцій є спробою законодавця збалансувати тіньову частину трудових відносин та стимулювати роботодавців сумлінно виконувати свої обов'язки перед працівниками та мінімізувати ризики порушення їх прав [12].

Зважаючи на те, що конкретні заходи державного примусу у вигляді фінансових санкцій щодо роботодавців знайшли своє місце в трудовому праві, є вагомими підстави почати з теоретичного перегляду засад відповідальності в трудовому праві. Ці заходи мають профілактичну функцію і використовуються на користь працівників, відображаючи соціальні завдання трудового права.

Якщо відбулося вчинення фінансового правопорушення, то загрожують фінансові та юридичні санкції. Це безпосередньо пов'язане з матеріально-правовою відповідальністю та передбачає застосування спеціально уповноваженим органом.

Фінансово-правова відповідальність передбачена спеціальними санкціями, які за змістом, формою та порядком їх нарахування відрізняються від заходів відповідальності за іншими видами відповідальності. На відміну від адміністративних санкцій, фінансові санкції зачіпають лише майно порушника і пов'язані з негативними наслідками, що виражаються переважно в грошовій сумі. Ця функція впливає з майнового характеру фінансово-правових відносин. Звідси виникають ознаки фінансової відповідальності, наприклад форма власності. Кожен, хто порушує фінансове законодавство, підпадає під обмеження власності. Розмір фінансово-правових санкцій залежить від виду відповідальності. Податкове законодавство передбачає штрафи та пені, бюджетне — попередження про неналежне виконання проектів бюджетів, вимога про усунення порушень проектів бюджетів, зупинення використання бюджетних коштів тощо відповідно до положень Бюджетного кодексу України [17]. Щодо валютного законодавства, то тут діють штраф, позбавлення ліцензії Національного банку України на право здійснення валютних операцій, а щодо банківського законодавства — штраф, зупинення (обмеження) діяльності певного банку, позбавлення банківської ліцензії.

Варто відзначити, що немає єдиної думки щодо визначення сутності фінансово-правових санкцій у фінансовому праві. Найбільш правильним є розуміння фінансово-правових санкцій як самостійного заходу фінансово-правової відповідальності, що застосовується компетентним органом, має суттєвий характер і в деяких випадках має такі характеристики: він набирає чинності без вини суб'єкта, має певний порядок застосування та має фінансову та юридичну силу відновного характеру, що відрізняє його від адміністративних та кримінальних санкцій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, можна сформулювати такі висновки, що:

по-перше, процедури накладення фінансових, правових та адміністративних санкцій відрізняються;

по-друге, правильне та чітке тлумачення та теоретичне обґрунтування питання класифікації видів фінансово-правових санкцій має важливе практичне значення для застосування норм фінансового, адміністративного та господарського права та реалізації судової практики у сфері фінансів та оподаткування;

по-третє, ознаки фінансово-правових санкцій, що визначені Податковим кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом законів про працю України та Бюджетним кодексом України, є різні, оскільки

це залежить від специфіки юридичної відповідальності.

Природа фінансово-правових санкцій залишається дискусійною темою у фінансовому праві. Водночас є підстави розглядати її як самостійний захід юридичної відповідальності і на цій підставі виділяти фінансову відповідальність окремо від інших видів юридичної відповідальності, передбачених законодавством України. Також з'ясовано, що у перспективі доцільно дослідити теоретико-правові аспекти запобігання фінансовим правопорушенням.

Література

1. Білоус В. Т., Ковтун В. М. Правова природа фінансових санкцій, що застосовуються за порушення податкового законодавства // *Наука і правоохорона*. 2013. № 4(22). С. 70–76.
2. Гетманцев Д. До питання про відповідальність за порушення фінансово-правових зобов'язань // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2011. № 6. С. 91–98.
3. Занфіров М. В. Місце юридичних санкцій в системі фінансово-правового примусу // *Держава і право*. 2011. Вип. 52. С. 389–394.
4. Іванський А. Й. Система фінансових санкцій по законодавству України // *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. 2008. Т. VII. Одеса : Юридична література, 2008. С. 223–229.
5. Іванський А. М. *Фінансово-правова відповідальність: теоретичний аналіз* : монографія. Одеса : Юридична література, 2008. 501 с.
6. Карапейчик Я. І. Фінансова відповідальність як категорія фінансового права. Позитивний та негативний (ретроспективний) аспекти // *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Право. 2013. Вип. 5. С. 207–210.
7. Когут Н. Д. Правова природа штрафів як фінансових санкцій // *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2013. Вип. 16. С. 94–99.
8. Ровинський Ю. Санкції як міра фінансово-правового примусу й їх співвідношення з юридичною відповідальністю // *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 1. С. 15–18.
9. Трипольська М. І. Правова характеристика фінансово-правових санкцій за фінансові правопорушення в банківській сфері та їх співвідношення з фінансово-правовою відповідальністю // *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2011. № 3. С. 160–166.
10. Туркіна Н. В. Поняття і специфіка фінансово-правових санкцій // *Право і Безпека*. 2002. № 1. С. 125–129.
11. Устинова І. П. Теоретичні питання класифікації фінансових санкцій // *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2011. № 2. С. 81–84.
12. Черкасов О. В. Фінансові санкції як захід примусу в трудовому праві // *Право та інновації*. 2019. № 2(26). С. 23–28.
13. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (із змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 03.01.2024).
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 03.01.2024).
15. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 03.01.2024).
16. Науково-практичний коментар Кодексу законів про працю України. Станом на 5 жовтня 2023 року / За заг. ред. Теремецького В. І. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2023. 420 с.
17. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (із змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 03.01.2024).

References

1. Bilous V. T., Kovtun V. M. Pravova pryroda finansovykh sanktsii, shcho zastosovuiutsia za porushennia podatkovoho zakonodavstva // *Nauka i pravookhorona*. 2013. № 4(22). S. 70–76.
2. Hetmantsev D. Do pytannia pro vidpovidalnist za porushennia finansovo-pravovykh zoboviazan // *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. 2011. № 6. S. 91–98.

3. Zanfirov M.V. Mistse yurydychnykh sanktsii v systemi finansovo-pravovoho prymusu // *Derzhava i pravo*. 2011. Vyp. 52. S. 389–394.
4. Ivanskyi A. Y. Systema finansovykh sanktsii po zakonodavstvu Ukrainy // *Naukovi pratsi Odeskoi natsionalnoi yurydychnoi akademii*. 2008. T. VII. Odesa: Yurydychna literatura, 2008. S. 223–229.
5. Ivanskyi A. M. *Finansovo-pravova vidpovidalnist: teoretychnyi analiz: monohrafiia*. Odesa: Yurydychna literatura, 2008. 501 s.
6. Karapeychyk Ya. I. Finansova vidpovidalnist yak katehoriia finansovoho prava. Pozytyvnyi ta nehatyvnyi (retrospektyvnyi) aspekty // *Visnyk Mariupolskoho derzhavnogo universytetu. Seriya: Pravo*. 2013. Vyp. 5. S. 207–210.
7. Kohut N. D. Pravova pryroda shtrafiv yak finansovykh sanktsii // *Pravnychi visnyk Universytetu “KROK”*. 2013. Vyp. 16. S. 94–99.
8. Rovynskyi Yu. Sanktsii yak mira finansovo-pravovoho prymusu y yikh spivvidnoshennia z yurydychnoiu vidpovidalnistiu // *Pidprijemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. 2011. № 1. S. 15–18.
9. Trypolska M. I. Pravova kharakterystyka finansovo-pravovykh sanktsii za finansovi pravoporushennia v bankivskii sferi ta yikh spivvidnoshennia z finansovo-pravovoiu vidpovidalnistiu // *Visnyk Zaporizkoho natsionalnogo universytetu. Yurydychni nauky*. 2011. № 3. S. 160–166.
10. Turkina N. V. Poniattia i spetsyfika finansovo-pravovykh sanktsii // *Pravo i Bezpeka*. 2002. № 1. S. 125–129.
11. Ustynova I. P. Teoretychni pytannia klasyfikatsii finansovykh sanktsii // *Yurydychnyi visnyk. Povitriane i kosmichne pravo*. 2011. № 2. S. 81–84.
12. Cherkasov O. V. Finansovi sanktsii yak zakhid prymusu v trudovomu pravi // *Pravo ta innovatsii*. 2019. № 2(26). S. 23–28.
13. Podatkovi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI (iz zminamy). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. St. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (date of access: 03.01.2024).
14. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia vid 07.12.1984 r. № 8073-X (iz zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (date of access: 03.01.2024).
15. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy vid 10.12.1971 r. № 322-VIII (iz zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (date of access: 03.01.2024).
16. Naukovo-praktychnyi komentar Kodeksu zakoniv pro pratsiu Ukrainy. Stanom na 5 zhovtnia 2023 roku / Za zah. red. Teremetskoho V. I. Kyiv: Vydavnychi dim “Profesional”, 2023. 420 s.
17. Biudzhetnyi kodeks Ukrainy vid 08.07.2010 r. № 2456-VI (iz zminamy). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2010. № 50–51. St. 572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (date of access: 03.01.2024).